

ნო ბ ა თ ი

ერმათა სავითსავი

საქართველომ სურათებანი

ქუ რ ნ ა ლ ი

შედაგავიურის დამატებით

(მშობელთა და აღმზრდელთათვის)

„დღისით და დამით მოქმენ
სობათს ან დაქსდებასი“
რუსთველი.

მ ა რ ტ ი № III.

თბილისი
1924.

0 10 6 8 17 7

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 26 Марта.

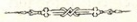
სტამბა ი. გ. მელიქიშვილისა.

ჩ ი ტ ი

ასა სწუხარ გალიაში, ჩიტო, მითხარ, შე-
მომხივლე?...
სმა არ გამცა... სელი ვტბ(ე), სამჯერ თა-
ზე შემოვივლე,
შემოვტეორცნე და გაუშეი, გადიკარგა შეცაშია...
ატიკტიკდა, თუ ძლოცაუდა, მისხენებდა ლოცვაშია!

თ. რაფ. კრისტაფი.

გ ა ზ ა უ ხ უ ლ ი.

ოვლი სულ დადნა... მთებიდა
დაიწეეს წელემა ჩხრიალი;
მოფრინდენ უცხო ქვენიდა
მერცხლები—შეჭქნეს ცქრიალი.

* * *

ლაკვარდ ცაზედა მზე ბრწეინავს...
სმა ისმის საშხიარულო;
უვაულებით ველი ფშეინავს...
—გამარჯვება გასაფხულო!

ა. ბაქრაძე.

ჩიტი და ქაჯვილი.

რთს მძვენიერს მახისს საღამოს მთლად ოფელ-
ში გაწურული ნიკო მხიარულად დაეცა მუსლებ-
სედ თავის დედას და შესძახა:

— იცი, დედილო, იცი რა მიძვედევია ბუჭში?
— ვიცი: ეგ ტოროლა არის. გამიგონე, სად ნახე
ეგ ბენ?

— ამ დილას ბაღის ღობეში ბუდე ვიპოვე. დაუ-
ჯექი ღობის ძირში, ვუცდი ზე ვუცდი... ვნახოთ, ფრწო...
განდა ფრთქიანი და უცბათ ჩახტა ეს ეძმაკი ჩიტუ-
ნია ბუდეში. მე სული გაკვირდეს; ხელა, ფთხილად წა-
მოვიწიე, მიკუნარე და... დაუფარე ქუდი ბუდეს. ბერე
შეგანარე ქუდში ხელი და გამოვაცოცე ჩემი ჩიტუნია.

— განა მარტო ეგ იყო იქ?
— ამის ბარტყებიც იქ იუჯნენ, დედილო! ისინი
ზაწაწა, დაუბუბლაუი, ტიტკლიკანები არიან; ამიტო-
მაც ისინი მე ვერსად წამივლენ!

— ახლა და, რათ გინდა ეგ ჩიტი?
— მინდა კალიაში ჩაუამწვედიო და ოთახში ჩა-
მოვჭკიდო.

— ბერე რაღა ეძველებათ დაობლებულ ბარტყებს?

— მინდა ისინიც წამოვიყვანო და დაესარდო. მე
ესლავ უნდა გავიქცე იმათთან.

— ეჰ, შენ გინდა რომ მასწეინო... იმიტომ რომ
ჰელარ მოასწრებ მათ მოყვანას...

— არა, დედილო, ისინი შორს არ არიან. გა-
მიგონე, შენ ხომ იცი ჩვენი დიდი ქლიავის სე? ისინი
მის ზირ-და-ზირ არიან. ადგილი კარგად დასწავლი-
ლი მაქვს.

— რა დროს ეგ არის! საქმე ის არის, რომ შენ
დასაჭერად მოდიან.

— ჩემ დასაჭერად, ჩემ?!..

— დიან, შენ დასაჭერად. ჯერ მამა შენს წაიყვა-
ნენ და მერე შენ და შენი დის წასაყვანად მოვლენ?

— ვაიმე! ღმერთო ჩემო, რა უნდათ ჩვენგან?

— თქვენ დავამწუვდევინ ზატარა ოთანში და იქ-
დამ გამოსვლის ნება აღარ გექმნებათ; ცუდს არაფერს
არ მოგაყენებენ; ყოველ დღეს განსძევენ და განჭევენ.
მხოლოდ შენ ნებასეუდ ჰელარ ირბენ ზე მე ჰელარ მნა-
სავ ხოლმე.

შვილი ტირილს დაიწეებს.

— რა იყო შვილო, რა დაგეძარდა? განა ასე სპი-
ნელია დაკეტილში ყოფნა, როდესაც ეველბფერი უ-
ლისად გექმნება?

შვილმა ქეითინი ამოუძეა და ზასუსი ჰელარ გან-
ცა დედას.

— ისინი მოექცევიან ძამა შენს, შენ ღ შენს დას ისე,
როგორც შენ ექცევი ძაკ ჩიტუნას ღ ძაკის ჰაწაწაებს.

ცრემლიანი ემაწვილი ცოტა ხანს ჩაფიქრდა და
შეძღებ წამოიძახა:

— ოჲ, მე ესლავ გავუშვებ ჩემს ტოროლას! გან-
სნა მუქს და ფრინველი მსიარულად გაფრინდა ფან-
ჯარაში!

— დაწუნარდი ჩემო ნუკემო! გამოსაცდელად გით-
ხარი მხოლოდ ჰატარა სღაპარი. არც ძამა შენს, არც
შენ და არც შენს დას არ დაგატუსაღებენ.

ზახარებული ემაწვილი
მწვანე ბუჩქის ძირს სჯღებოდა
და მისგან დატყევებულ ჩიტს
ძღერსით ეუბნებოდა:

— „ღიდის ხნით ეუღარაჯებდი,
ჩიტო, შენს ბუდეს ველშიო
და ახლო, უკანასკნელად,
მარჯვედ მოგიგდე ხელშიო.

„სწივიან შენი ბარტყები,
საცენქა სთხოვენ ყველასო;
ჰხედავ და გული გიკვდება,
მაგრამ ვერ შესძლებს შევლასო.

„ტყვილა სცილობენ გაფრენას
მე შენი საბრალონიო,
მერ დამძვრებიან ხელიდამ
შერთო და უბუმბლონიო!“

ამ ღროს უეცრად მამალი
ჩიტი შემოჯდა ტოტზედა
და მოთქმა იწყო სველის ხმით
საბრალო დედა-ჩიტზედა.

შმაწვილის ეტყოდა: „—გახსოვდეს,
რომ შენაცა გყავს ღვინო,
რომელიც ყოველს წამს ჰფიქრობს
საყვარელს შეიღებზედაო.

„რა გენაღვლებო, ვიცხოვროთ
ჩვენაც ამ ქვეყანაშიო,
ტბილისს ჰიკ-ჰიკით დაგატყობო
და ვინავარდოთ ცაშიო?

„ღატყვევებული გაუშვი,
ბანადე თავის უფალი,
ისემც მოასწრებს შენს მშობლებს
შენს ბედს და იღბალს უფალი!“

მეტად შესწყალდა ყმაწვილსა
ჩიტუნა საბრალობელი
და მოაგონდა იმავ წამს
თავის ძვირფასი მშობელი.

იფიქრა: „როგორც მე მიყვარს
ჩემი ძვირფასი ღვინო,
ისე შესტკივათ გულები
წვირთ შეიღებს ამაზედაო.

„პრა, გაუშვებს ჩიტუნას!
დაე იფრინოს ცაშიო,
ინაროს, იმხიარულოს
პაწაწინების ზრდაშიო.

„ასწავლის თავის შეიღებსა
ქს მღერას ეშმაკურსაო
და მათი ნარ-ნარი ხმები
დამიამებენ გულსაო!“

რა გაათავა ეს ფიქრი,
ხელი გაუშვა ფრინველსა
და მხიარულმა ჩიტუნამ
გაუნავარდა ტყე-ველსა.

ბანთავისუფლებისათვის
შმაწვილს შესწირა მადლობა,
დაჯდა ბუდის პირს და ნაზმა
ტკბილად დაიწყო გალობა.

ტასკლი.

მელიანს სერიკები

ზღაპარი

ყო ერთი ძელიან, იძოვნა ერთი ძუჭი ფეტვის ძარცვალი, წაჟიდა, გლეხს ძიანბარს. გლეხმა ფეტვი კალათში ჩაჭყარს. ძივიდა ძამძალი ღ ფეტვი ამოკუნვა.

ძეორე დღეს ძელიანძ მოსთხოვა გლეხს თავისი ფეტვის ძარცვალი.

— ძამძალმა აკუნვაო, შესწივლა გლეხმა ძელიანს.

— ან ჩეძი ფეტვის კაკალი მოძეცი, ან ძისი ამკენკი ძამძალიო, დაუწეო თხოვა ძელიანძ.

გლეხს ძეტი ღონე არ ჭქინდა, სადათო რომ საქძე არ კაენადა, ძისცა ძამძალი.

წაიევანა ძელიანძ ძამძალი ღ ძიანბარს ძეორე გლეხსა. ძან ბოსელში შეაგღო ძამძალი და კარი დაუკეტა. ბოსელში ერთი თსა ება. ძივიდა ძამძალი, თსან გვერდით ამოუდგა. ძეორე დღეს მოვიდა ძელიან, ძოითხოვა თავის ძამძალი. გლეხმა ბოსლის კარი კაადლო, ნანს, რომ ძამძალს თსა დასწოლოდა და კაეჭეჭეა.

— ან ჩეძი ძამძალი მოძეცი, ან ძისი კამჭეჭე თსაო, უთსრა ძელიანძ.

დავის ატენას თსის ძიცემა არჩია გლეხმა.

წამოვიდა ძელიან, თსა წამოიევანა. ის დღე იარს

მელიამ და დააღამდა მესამე გლეხისას. თვითონ სსვა-
გან წაჴიდა, თსა გლეხს ძიანბარა. გლეხმა თსა ბო-
სეღში დაანბა. იქ ერთი მოსჴერი ება. თსა მოსჴერს
კჴერდით ამოდგომოდა, მოსჴერი ჴედ დაწოლოდა,
თსა გამოქსნო. მჴორე დღე გათჴნდა; კანდა მელია,
მოითსოვა თსა. გლეხმა ბოსეღი გააღო, თსა ნახეს
გაკუდული. ასტჴნა დავა მელიამ:

— ან თსა მომეცი, ან მისი მჴელელი მოსჴერიო.
გლეხმა იჴიქრა, ეს კარგს არას მჴედმთსჴესო,
სჯობია ისეჴ მოსჴერი მივცეო.

წამოვიდა მელია განარებული, თან წამოიჴანა მო-
სჴერი. იარეს ბჴერი ჳ ბოლოს მივიდეს ერთ მოსას-
ლისას. მელიამ სთსოვა მოსასლეხს, მოსჴერი დამბ-
მჴენეო. მოსასლეჴ უარი არ უთსრა.

მელიამ სასღში მჴისედა, ჴატარძალი დაინახა,
ისეთი ლამაზი, მსეთჴანახავს ჳგაჴდა. გულში განიხ-
რახა: „ეს ჴატარძალი თუ არ წაჴართჴი, არ იქსებაო.
ვიცი მოსჴერს ჴერანჴერი გაჴელეტსო; აქ სსვა რამ
უნდა მოჴიგოანოჴო.“ ამ დროს მელიამ თჴალი მჴას-
წრო, რომ ჴატარძალმა დანა ამოიღო ჴიბიდან მამ-
ჴურის განათლეღად. გულში სთქვა: „ესეჴ მოსჴერის
დამჴელელი დანაო.“

სანამდის მოსასლისას ეჴელამ არ დაიძინა, არა-
ჴერი; მჴრე კი მელია ჴატარძალს მიეჴარა, ამოართვა
დანა ჴიბიდგან, დაჳკლა მოსჴერი და სისსლიანი და-
ნა ისეჴ ჴატარძალს ჩაუღო ჴიბჴში; თვითონ გადიძალა.

ძეორე დღეს დილით გახნდა ისევ ძელის მოსახლისას და მოითხოვა მოსჯერი. ვლესმა ბოსლის კარი გააღო და მოსჯერი დაკლული წასა. ძელიამ ასტესა ევირილი და დაუი-დარბა:

— ან ჩემი მოსჯერი მომეცით, ან იმის დამკვლელიო.

ბეერი ეძებეს, მაგრამ ვერაინ წასეს მოსჯერის დამკვლელი. ბოლოს ძელიამ უთხრა მოსახლეს:

— შენს სახლში ძეოფი ევკლანი უნდა გააქსრიკო. რაღა ბეერი გაკავრძელოთ, ჰატარძალს უნახეს ვიბეში სისწლიანი დანა ჭ მოსჯერის დაკვლაც იძას დანწამეს. ასტესა დაუა ძელიამ:

— ან ჩემი მოსჯერი მომეცით, ან იმის დამკვლელი ჰატარძალიო.

მოსახლეს შეეძინდა: ძელიამ კიდევ უარესი უბედურება არ ამიტყოსო, მისცა ჰატარძალი. ძელიამ გააკეთა კიდობანი, შიკ წასვა ლაძსი ჰატარძალი, წამოიკიდა სურგსე და წაიღო.

ბეერი იარა, ცოტა იარა, დაღამდა; დადგა ერთის ვლესისას ღამის განათეად. ჩამოისწა კიდობანი, ვლესისას დადგა, თვითონ გარეთ გამოვიდა და აქა-იქ სოფელში დაიწყო ცუნცული. ვლესის ოჯახში იფიქრეს: „ჩეტაუ ძელიას ამ წანდუკში რა აქესო?“ გასწეს კიდობანი ჭ იქიღან გამოვიდა ლაძსი ჰატარძალი.

ძეიქნა ვლესისას დიდი სისარული. თურმე ჰატარძალი იმ ვლესის ქალი ეოფილიყო, დიდის ხნის მო-

ტანჯილი. მძიმე ბევრი იგლოვებ, მაგრამ ვერა გააწ-
ყო-რა. ბოლოს მოიქარება, რადგან გადასწევიტა, რომ
ქალი მკვდარი უნდა იყოსო. იმავე წმინდა თავის ქალი
სწავებან გადაძალა; კიდობანში კი ორი დიდი ნაგასი
ჩაუსება ძელიანს და ისევ დაუკეტა.

მოვიდა ძელიან, კიდობანი ათავალიერ-ჩათავალიერ-
რა, ცულილებს ვერა შეაძინა-რა, წამოიკიდა სურგსე
კიდობანი, გლეხს მადლობა უთხრა ზატვიისცემისათ-
ვის და წავიდა.

მიდის ძელიან და მიიმდერის:

„— შეტვის მარცვალი მამლათა,
მამალი ერემლათა, *)
მრემალი ხართა,
ხარი ლამაზ ქალათა...
მამოლი, ერთი შეგხედო,
როგორი ხარ თვალათა!“

ქალის ზასუსის მაკერად, კიდობნიდგან რადაც უც-
ნაური დიდილი მოესმოდა; მაგრამ სინარულიანგან
დამთვრალს ძელიანს აზრათაც არ მოსულია, თუ კი-
დობანში ქალს გარდა სხვა ვინმე იქნებოდა.

მიდის წინ და შემოსწევიტულს შიშის მიიმდერის.
ამ დროს მას შესვდა გზასე ზაწია ღელე. ძელა გან-
ტა სედ, კიდობანი გადაუვარდა, გაუტედა ზ იქიდგან
გამოვარდა ორი დიდი ნაგასი, რომელთაც, რა კი ძე-
ლა დაინახეს, გამოუდგენ, დაიჭირეს და ტვაჯი გააძე-
რეს... ჭირი იქ და ღწინი აქ.

ამ ხანრი ბოლო აქვს ყოველს გაუძამდარს, ჭინ-
ჭელსა და მოდავე კაცსა.

*) ერემალი თხასა ჭჭია.

სანდროს სიყვამე

მოთხრობა.

I

თუკამ ისევ პატარა ვყოფილვარ!...

აისის 12, 18... წელსა, მშვენიერი დილა გათენდა. მარდისახარმა პირი დამბანა, მშვენიერი ატლასის ახალუხი და ზედ ვერცხლის მასრებით შექედილი თეთრი ჩერქეზული ჩოხა ჩამაცვა; მერე პატარა ხანჯლიანი ვერცხლის ქამარი შემომამკრა. შრთი მიმამბრუნ-მომამბრუნა და მითხრა: „შენ კი გენაცვალოს მარდისახარის თვალები, რა ლეკი ბიჭი ხარო!.. ზულში მიმიკრა და ტუჩებში ტკბილად მკოცა. ამ დროს მელანამ ჩაი დაასხა და მარდისახარს მოუტანა, ბევრს დააღვივნო.“

— აი, ჩემო სანდრო, ეხლა შენ დიდი ბიჭი ხარ: პურის ქამას შენის ხელით უნდა დაეჩვიო, მითხრა მარდისახარმა: მალე ხუთის წლისა შეიქნები.

მაშინვე დავიჯერე, რომ სწორეთ დიდი ვარ და პირველად მოვინდომე ჩემის ხელით ჩაის დაღვება. ეს საქმე დიდ-რამედ მიმაჩნდა და გულში ასე ვიფიქრე: „ჩემისთანა ჭკვიანი და კარგი ბიჭი არსად არ მოიპოვება-მეთქი.“ იმას კი აღარ ვგონობდი, რომ ჩაის გულზედ ვიქცევიდი, რამდენჯერაც პირთან მივიტანდი.

ამ დროს დედამ თავის ოთახიდან კარი შემოაღო. დანახა თუ არა ჩემი ატლასის ახალუხი ჩაით დასველებული, მარდისახარს მივარდა და ორიოდღე სილა აქამა.

— „შე მულუა შენა, არ გეკადრება, რომ ბავშვს ჩაი შენ თითონ დააღვინო! ლმერთო! ასე რამ დააწანტათ ეს ჩემი გოგოები, სიცოცხლეც კი ეწარებათ!... მელანა! შენ რაღას აკეთებ? მერა ჰხედავ, რომ მარდისახარი მარტო ვერ ახერხებს, ბავშს ჩაი დააღვინოს?!.. ჩქარა მოეთრიე და მოეხმარე, თორემ ახალუხს სულ მოითხუპნის!“

მერე მე მომიბრუნდა და მითხრა: „გოგოებს ვერ ეტყოდი, ჩაი დამაღვინო!“

მელანა მოვიდა და ორთავე გამღლებმა ერთად დამიწყეს ჩაის დაღვინება. ღვდა თავის ოთახში შევიდა.

ატესუს, წინანდელი ფიქრებო, რა ცუდათ ჩაიარეთ!... რა ტყუილად მეგონა, რომ დიდი და ჭკვიანი ვარ! მხლა ისევ დაერწმუნდი, რომ კიდევ პატარა ვყოფილვარ!...

— თითქო შენა თქვი, დიდი ხარო? საყვედურით ვკითხე მარდისახარს.

— მაშ არა და ძუძუ-მწოვარი ხარ, ნეკვდ არ მიკბინო! მიპასუხა გაწყრომით მარდისახარმა.

ამის მაგივრად მელანა თავისებურად მომეფერა და ტკბილად მითხრა:

— შენ ბატონის შვილი ბრძანდები და ჩვენ შენი გოგოები ვართ და ამიტომ ყველაფერი ჩვენის ხელით უნდა გაქამოთ. შენ გლახის ბიჭი ხომ არა ხარ, რომ შენის ხელით პური სქამო.

ამ სიტყვაზედ მარდისახარმა ერთი გულიანად გაიცინა. მორიგე გაკვირებით შევხედეთ. მერე მელანამ ჰკითხა: „რაო, ვის დასცინიო?“

— არა, ჩემმა მზემ, შენ კი არ დაგცინი; ჩვენთან რომ ყმაწვილი ექიმი დადის, ძარგაძე, იმას დაეცინი, მიუგო მარდისახარმა: იცო რაზედ? განაგროძელა მარდისახარმა: გუშინ-წინ ექიმი ქალბატონს ჰინჯველების ცხოვრებაზედ ელაპარაკებოდა და მე ყური დაფუგდე...

— მერე რა სთქვა ექიმმა, კითხა მელანამ.

— აი, რა სიტყვა: კინკვლელებშიაც ყოფილა თურმე ბატონ-ყმობა: ერთნაირი ჯიშის კინკველაა თურმე, სიზარმაცეს იქნობამდის მიუყვანია, რომ არც სოროს გაცეთება იცის და არც საქმლის შოვნა; ასე გაშინჯე, რომ თავისით ქამაც არა სკოდნია; საქმელი თუ იმის ყვამ პირში არ ჩაუდება, თავისით, რაც უნდა მშვიერი იყოს და საუკეთესო საქმელიც წინ ეყაროს, ქამას ვერ მოახერხებს. შრთს მეცნიერს ყუთში ჩაემწყვდია ბარე ოცდაათი ბატონი-კინკველა და შიგ ის საქმელი ჩაეყარა, რაც იმათ თურმე უფრო უყვართ, მაგრამ არც ერთს იმათგანს არა ექვამთ რა და ბევრი შიმშილითაც მომკვდარიყო; ბოლოს ერთი იმათი ყმაც ჩაესვა. ამის მოსვლა კინკვლელებს ძალიან გაჰხარებოდათ. შმა-კინკველას თავათაც ბევრი უქამია, და ბატონებიც კარგა გაუძლია...

— მარდისახარ, გოგო მარდისახარ! გამოისმა ოთანხიღვან დედა ჩემის ხმა.

მარდისახარმა მაშინვე ლაპარაკი შესწყვიტა და ქალბატონთან წავიდა.

მელანამ, როცა ქურქელი ააღავა, დამიწყო ლაპარაკი იმაზედ, თუ რა დიდი „ჩინოენიკი“ ვიქნები, როცა გავიზღვებ, როგორ მოვლენ გლეხები ჩემთან საჩივრად და რა კარგ სამართალს გავუჩინე მე იმათ და სხვა... შრთი სიტყვით ჩემი განებივრება მელანამ უფრო იცოდა და, როცა მელაპარაკებოდა, წარმოვიდგენდი, ვითომ მამა-ჩემივით დიდი ვარ, ანუ უკეთა ვსთქვათ, მამა ჩემი ვარ, და სახელად სანდრო კი აღარ მქვან, მამის სახელი—ქოსტანტინე ზაალიჩი; იმასავით მდივანბევი ვარ, „ვოენი ეპოლეტებიც“ მხარზედ მაკვრია, ჯვრები და მენდლები გულზედ მკიდია; ამ „ეპოლეტებს“, ჯვრებს და მენდლებს იმიტომ გამოვიხატავდი, რომ მელანა მეუბნებოდა: „შენ მამაზე უფროსი „ჩინოენიკი“ იქნებიო,“ და ეს უფროსობა „ეპოლეტებში“, ჯვრებში და მენდლებში მეგონა.

ამ ჩვენ ლაპარაკში დედა ჩემი თავის ოთანში ირთებოდა და სამი გამდელი თავს ადგა. შცებ კარები გაიღო და დე-

და ჩემი შემოვიდა მშვენიერათ ჩაცმული: „ანტიკ-მორე“ კაბით და წითელ სარტყელ-გულისპირით... ზოგოებს უბძანა სასტუმრო ოთახი დაგვეთო; მე რე ჩემთან მოკიდა და ტკბილად მითხრა:

„წადი გარეთ, ითამაშე!“

მე ძლიერ გამეხარდა, რაკი დედა მარტოკა გარეთ მისტუმრებდა, რადგან ვემძღო სადაც მინდოდა, იქ წავსულიყავ. დედა ჩემმა განა იმიტომ დამანება მარტოკა თავი, რომ ჩემი თავისუფლება უნდოდა? არა; იმიტომ, რომ სტუმრებს ელოდა და მოსამსახურეებს ჩემთვის არავის ეცალა. მაინცა-და-მაინც დედა ჩემმა ჩემი მოვლა და აღერსი სრულიად არ იცოდა: ჩემს თავს გოგოებს მიანებებდა ხოლმე და როგორც იმათ უნდოდათ, ისე მოამივლიდენ; მხოლოდ ის უყვარდა, რომ ტანისამოსი დაგლეჯილი და გასერილი არა მცმოდა და არ მეტირნა, სხვა ფრივ კი ჩემი ჯავრი არა ჰქონდა. ასე რომ, როცა მარტოკა გარეთ გამისტუმრებდა, ასე მეტყოდა: „ტანისამოსი არ დაიგლიჯო და არ იტიროო!“ მხლაც ამ სიტყვებით გამოველი ოთახიდან და გავსწიე ბალისკენ.

მშვენიერი დღე იყო: ჩიტები ტკბილად კიკიკობდენ და ბუდისათვის მასალას ჰკრეფავდენ. აგერ პატარა ბოჩოლამ გამოიკუნტრუშა. რა მშვენიერია, რა ლამაზია და რა მალხაზით დარბის... ბალის გვერდზედ დიდი ღორი ღრუტუნებს და პაწაწა ლამაზი ქრელი გოჭები თან დასდევენ. ღახე!.. დედა-ღორი წამოიქცა და გოჭები ჰინჰველასავით დაეხეიერენ! რა კარგი საწახავია!.. ეს კატა რადას ჩადის?! როგორ ეპარება ჩიტებს: უნდა დაიკიროს. რა ეწმაცია! მაგრამ ჩიტები მიუხედედენ სიგწმაცეს და გაფრინდენ: დამრჩა კატა პირ ცარიელი!

შუკბ ძირს დავიხედე და წერილ ლოკოკინას თვალი მოეკარი; ეს ჩემი პირველი ნახვა იყო ლოკოკინასი და ძლიერ მომეწონა; ავიღე, გადავაბრუნე, ვადმოვაბრუნე და ვამიკვირდა, რა უნდა იყოს-მეთქი: ქვა თუ არის—არც ქვაა; მაშ რა უნდა იყოს... მერას გზით ვერ მივხედი... თუ ეს ცოცხალი რამ არის და განძრევაც შეუქლია, ფიქრადაც არ მომსვლია, თო-

რემ ეგება კიდევ შემშინებოდა. მერე ვიფიქრე: ეს კარგი რამ უნდა იყოს - მეთქი, ალბათ დიდებს დაჰკარგეოთ. დაეუწყე კიდევ სხვა ლოკოკინებს ძებნა და იმდენი ვიპოვნე, რომ ჯიბეები სულ გავიესე და გახარებული შინისაყენ წამოველი.

ამ დროს ჩვენი ბიკის, ნინიკას, ხმა მომესმა, სიდილად მეძახდა, და ფეხი გაუფიქარე. ოთრმე ეს ლოკოკინები ჯიბიდან ამოსულან და ზოგი ზურგზე შემომჯდომია, ზოგი გულზე, ზოგი ჩოხის კალთებზე, ზოგი სად და ზოგი სად. ბავიგე თუ არა, რომ ესენი ქვეები არა ყოფილან და სიარულიც შესძლებიათ, საშინელი ტირილი შეეკენი!... მომცივიდნენ ბიკები, გოგოები, სტუმრები, დედა, მამა და ლოკოკინებისაგან განმათავისუფლეს. მერე ძლიეს გამაჩუმეს.

II

პირველად ხვლიკის ნახვა.

ხუთის წლისა ვიყავი. მრთხელ ჩვენმა მსახურმა პეპომ ცოცხალი თევზები მოიყვანა, გორდაში წყალი ჩაასხა და თევზები შიგ ჩაჰყარა. თევზებმა ფართხალი დაიწყეს, მინდოდა ერთი დამეჭირა და მენახა, რა ნაირია, მაგრამ ისე გაიფართხალა, რომ ძლიერ შემეშინდა. მერე პეპოს ვკითხე: „ეს რაებია და სად დაიჭირე-მეთქი. იმან მიპასუხა: „ეს თევზებიო!“ და ზედ დაუმატა: „ჩვენ ბაღში დავიჭირეო.“ აკი დავიჯერე და გავეკანე ბალისაყენ.

ზაფხულის შუა დღე იყო. ბარეთ არა ვინ დადიოდა; თეთრი მურა ჩვენი სახლის კიბესთან დაწოლილიყო, ენა გამოეგდო და ქაქანებდა. ჩიტებიც კი სადღაც მიმალულიყვნენ. ბიკებს კალო გამოეშვათ, საქონელი წყალში ჩაერეკნათ და თითონ ჩეროში პურს შეეკცეოდნენ. ჩვენი ბაღის გზა-გვერდაზედ ჩასასვლელი წვრილი ბილიკი იყო. ამ ბილიკზედ მალე ჩავიბრინე და ბაღის დაკეტილ კარებს მივადექი. თუ ბაღი დაკეტილი იყო,

არ ვიცოდი და ამიტომ დაკეტა ძალიან მეწყინა. რაღა გაეწყობოდა, ლობეზედ უნდა გადავსულიყავ. ღვათვალიერე ლობე და, სადაც დაბალი ვნახე, დიდის წვალეებით გადავძეგერი იმაზედ; ეკლის ჯარჯმა ხელები და პირის სახე დამიფხანა. ბაღში თევზის ძებნა ბევრი არ დამჭირდა: აგერ გამოხტა ერთი ხელიკი— მე თევზი მეგონა და დასაჭერად გამოვეკიდე. აგერ მეორეც გამოვარდა, მესამე, მეოთხე, მეხუთე: „—უჰ, რამდენი თევზია, მიშველეთ!“ ვყვირი, რაც შემიძლიან. ღვეუწყე დევნა ამ ხელიკებს, მაგრამ ერთიც ვერ დავიჭირე, თუმცა დიდხანს ვსდიე და ბევრი ვეძებე; ბოლოს ერთიც ველარ დავინახე, თითქო ეს თევზები სადღაც გამეპარნენ. მერე დაღალულ-დაქანცული და ოფლში გაწურული სახლში დავბრუნდი. ღედამ დამინახა თუ არა, მკითხა:

— სად იყავი, შვილო, მგონი დღეს სადილი არ გიქამია?

— ჩვენს ბაღში ბევრი თევზებია და იმისი დაჭერა მინდოდა, მაგრამ მარტო ვერ დავიჭირე და იმიტომ დამიგვიანდა.

— რამ გაგასულელლა, შვილო, ბაღში თევზებს რა უნდა? თევზი წყალშია. ბაღში კიტრებია, ნესვი, წვანილი და სხვა, მითხრა დედამ.

— არა, დედილო, მე თითონ ვნახე ჩემის თვალით ბაღში თევზები; ერთი კინალამ დავიჭირე.

— ნუ სულელობ?... მოგშივედებოდა; წადი, გოგოს უთხარი, გაქამოს რამე, ის გირჩევნა.

— არა, დედა, ღმერთმანი, ბაღში თევზებია. ზინდა, წამოდი, გაჩვენო?...

— რა უნდა მაჩვენო? რას ამბობ? მე უფრო შენზედ კარგად არ ვიცი, რომ ბაღში თევზები არ არის, მითხრა თითქმის გაჯავრებით დედა ჩემმა.

საშინლად ავუტყდი დედას, უსათუოთ მინდოდა ბაღში წამეყვანა და დამერწმუნებინა, რომ ბაღში თევზია; ბოლოს იქამდის მივიყვანე, რომ დედაჩემი კიდევ გაეპარაზე და გამიჯავრდა. მე ტირილი დავიწყე. ამ დროს მამა ჩემი მოვიდა და,

რომ გაიგო მიზეზი ჩემი ტირილისა, მითხრა: „ბაღში მე წამოგყევი, ოღონდ ნუ იტირებო.“

ძლიერ გამეხარდა, ცრემლოები უცებ გამიშრა, თვალები სინარულის ნაპერწკლებით ამევსო და თითქმის თამაშობაც დავიწყე. მამა ჩემი გზაში მეუბნებოდა: „აბა, შენ თითონ დარწმუნდი, რომ ბაღში თევზები არ არის.“ მაგრამ ყურს აღარ ვუგდებდი, გულში მიხაროდა, ჩემს დედ-მამას გავამტყუნებ და თავს გავიმართლებ-მეთქი.

შვევდით ბაღში, მაგრამ რაღას ვიპოვნდით. ხომ მოგვხსენებათ, საღამოთი ხვლაყები სოროში იმალებიან. თითქმის დაბნელებამდის ვეძებდი თევზებს. მერე მამამ მითხრა:

— ღალამდა, შეილო, წავიდეთ სახლში, ეხლა ხომ დარწმუნდი, რომ ბაღში თევზი არ არის.

— როგორ არა, მამილო: მაშინ ბევრი იყო, ეხლა სადღაც წასუღან...

ძიღვე რაღაც უნდა მეთქვა, მაგრამ გული ამიდუღდა, თვალები ცრემლებით ამევსო, ტირილი დავიწყე და მამას შინისკენ წამოგყევი. ზული საშინლად მომიღოდა, რომ სიცრუეს ტყუილად მამბრალეობდენ და დამტყიება ჩემის სიმართლისა არ შემიძლო. შინ რომ მოვედით, დიდებმა დაიწყეს ლაპარაკი სანდრო გასულელებულაო. ბევრი რომ ვერა მოვხსენებერა, ბოლოს მამას ვუთხარი:

— ჩემი თუ არა გჯერა, პეპოს ჰკითხე, სად დავიქირა თევზები? მოიკანეს პეპო.

პეპომ მითხრა: „გეხუმრებოდი: ბაღში კი არ დავიქირე — წყალში დავიქირეო“. ამაზედ უფრო მომივიდა გული და სიბრაზით და ტირილით ვუთხარი:

— რას მატყუებ, რომ მე თვითონ ვნახე ბევრი თევზი ბაღში; ერთიც კინაღამ დავიქირე.

ბევრი ეცადნენ ჩემს დარწმუნებას, ვითომ მე ბაღში თევზი არ შენახოს, მაგრამ რას დამაჯერებდენ?!... ბოლოს მამა

ჩემს გული მოუვიდა და პებოს ერთი სილა აქამა: „სულ შენი ბოლია ამის გასულოვებოა.“

შევექნი ტირილი. მერე ლოგინში დამაწვინეს, მაგრამ დიდ ხანს არ დამჩინებია: თვალ წინ სულ ხელიკები მიდგენ, როგორ თამამად დარბოდნენ... ძილში თურმე სულ იმას ვიძახდი; „აგერ გამოხტა თევზი!“ „ჩიგვში შეძერა თევზი!“ და სხ...

წილაზედ დედა ჩემმა შუბლზედ ხელი დამადეა და სთქვა: „სიცხე აღარ აქვსო.“

ზამომეღვიძა. უცებ ავდექი. დედამ მხია/რულად მაკოცა... მე ისევ თევზები მაგონდებოდა...

პერ წარმოიდგენთ ჩემს სიხარულს, როცა ბაღში წავედი და ვნახე, რომ ჩემი თევზები ისევ თამამად და თავისუფლად დარბოდნენ... მე მაშინვე შინ გამოვიქეცი და მამას მივხარე:

— აკი ვითხარ, ბაღში თევზებია-მეთქი: დღეს ისევ იქ არიან. წამოდი, თუ ტყუილია! ჩქარა წავიდეთ, მამილო! ჩქარა, თორემ თევზები გუშინდელივით დაიმაღვიან სადმე!...“

ბევრი ვეხვეწე მამა ჩემს, მაგრამ აღარ წამოვიდა, ბოლოს ისევ ტირილი დავიწყე. მერე მამამ ბიკს დაუძახა:

„ბიკო, პებო! ჩქარა ეს მოამშორე თავიდგან, თორემ არ ვიცი რა გიყო!...“

პებომ ბაღში წამიყვანა და, როცა დავანახე ჩემი თევზები, ერთი გულიანათ გაიციანა და მითხრა:

„—მე თევზები კი არ არის, ხელიკებია!“

ლომკაცი

VII

აღაქს შევიდა ლომ-კაცი
აღმასის რქიან რაშითა;
მას შესტყურს ქალი და კაცი
განცვიფრებულის სასიითა.
„— ვინ არის უცხო მხედარი
„შირად-მზე, ტანი ალვისა?“

იკითხავს კოშკით მზირადი
სამი ასული მეფისა.

გეზირნი გამძაგებულან,
ტასტეს ყოველგან ბძანება;
კარის კაცუბი წასულან,
მსურთ მხედრის მათ წინ წარდგენა.
გამოხნდა შორით მხედარი,
მოჭყავთ დიდებულთ გეზირთა...
სამი ასული მზეარი
დასტკებენ ლომ-კაცის ნახვითა.

კოშკსა წინ ჩაღდაყს ფარდული
ოქსინოსისა შალისა,
ზედ ტასტი მთავრის დადგმული,
ნათალი სშიფოს ძეაღისა.
წინ დასხდა სამი ასული,
სამივე მგზავსი მთვარისა;
მათ უკან მამა განთქმული
ფის, მჭეხი სახის წყნარისა.

ლომ-კაცი ტასტ წინ მივიდა
და მიესალმა მეფესა.
შესქდა— იქ წის სამი და,
უდრიან სამსა მთვარესა.

მის ამოიღო ნიკოტები,
მიართვა ტოტი უფროსსა,
სამეფლსა—ოქროს ივთა-თვლები
და ოქროს კამლი—უმცროსსა.

სამი ნიკოტი მზეთი-უნასკოთ
მეტის მეტათ მოქწიანათ;
მათ მგზავსი არს:დ უნასკოთ,
ერთ მოწვეტილი კოხანთ.
დაღამდა... სამთა ასულთა
ისარეს დიდებულის ძეკნით;
ლომ-გაგის კმხით აღმოუღათ
მამს შესტრეფადქს დამილით.
ბაქარი ხარობს ამ ამით,
ქსდის ღომ გაგს შირეულ ვეზირათ.

რამსა დაუმეჩს სხვილ ჯაჭვით,
რგინას უერთან ხმირ-სმირად.
დაუღრეკით ვეზირებს,
ჯავრობეს კარის კაცები...
ბაქარი დაცვლას უშირებს,
ქივიქრობეს მართან სრიკები.
მათი გულთა გავსილი
შურით, ხლვლით და გესლითა,
გინც არის ქვეყნის ერთგული,
სდეკნიან საწამლავითა.
უნდათ ღომ-გაგი დაღუპონ,
მიხევი მათის ჭმუნვისა.
შეითქვენ, ერთად განსჯონ,
რა მოახერხონ ამისა?

ვეზირთა ღამით მიჰმართეს
მოხუცის წისკვილ-სენაკსა,
ოთახის კარი შეღებს,
დასსდენ მოხუცთან ფარდაგსა.

სკამზე წის თეთრი მოსუნი,
წის ჯოხი დაუბჯინია,
ქვეუნიხა ბედზე ნათიანი,
წრუნიკით არ მოუსკვინია.
როგორღ ყვითელი ბაია, *)
ისეა სსსე კეწირთა;
შოსუნიხათვის ცხადია,
გული აქეთ სავსე გესლითა.

მოსუნი ტუბილას აღურხით,
ნუგეშს სტეშს შეწუხებულთა:
„— რა გეყოთ, რა ნაღველი სვით
თქვენ კერე დამდაბლებულთა?“
„— რისხვა გმწვია შეფისა,
აღარ ვართ მისი კეწირი;
მან ხახა თავის ნუბისა
ჭაბუკი უცხა შხე-გმირი,
რამი ჭყავს აღმს რქიანნი,
ვით თივას სტეშს იგი რქინას;
ვერვის სტინობს ადამიანი
ვერც იმს, ვერც იმის ბინას.

„იმან მართოვა ხამს ასულს
ხამი ძვირბეხი ნივითა;
მთოვას ხამჯარას ათიკუფს
სსკა შხე არ უხდა მნათია.
აღვის შტო მარჯალიტებით,
ოქროს ფრთა თვლებით მორთული;
ვამლი ოქროსი ღაღებით,
ხამ. კეწ სხიკუბ-მოსხმული.“

მოსუნი კარგათ იცოდა,
სიდახარ იყო ნივთები;

*) ბაია მინდვრის ყვითელი ყვავილია.

დევის წაღვოტს იწრობდა.
მხედ აუტყდა ფიქრები,
რავი მოსურებს შიიტყო,
ლომ-კაცი ვინმე მოსურდა,
შიარულეებით აღივსო,
შირსკადან შიწითლუბულა.

გულს გაეღვიძა იმედი,
ცით მოკლენილა მისსკლიო;
დახვარულს მოკვკელის ბედი
კარგი და სანატრელიო.
ახლოა ქვეყნად ის გშირი,
შესსსას ბორკილი მსარეს,
თეთრსა დებს მოულას ძირი,
შეჭაროს ბედსა შწარეს.
წინათვე მისვდა, რაშია
ლომ-კაცის სანდო მრსკველი:
მას რა აღმსის აბია,
გამსებისა მსკუნებელი.
აწ განიხრასა ლომ-კაცის
გაგზავნა დევის წაღვოტში,
დევის მოკვლავს, წინათვე იცის.
იმისვე ადგილ-სამყოფში.
ვეწინი ზსუს კლიან
ძათისა შენაკითისსა;
ლომ-კაცის მტრები არიან,
მოკვლას ნატრობენ იმისას.
მოსურეს უთირა ვეწირებს:
„— წამანდით მეფის კარსკო,
მას განურესადებთ ჩემს ფიქრებს:
შიწისქილავა დარდსკო.
რათ შივილიათ ნივთები
დევის წაღვოტიდგანა;

რატომ არ დაუფიქრებდი,
 მოხარულია ვისგან?
 რატომ არ იცი, შეგიტყობს
 ის ჯერ მავა საქმისა,
 შენსა ქვეყნას დაგიმხობს,
 მოემეთა ზოციტრებსო!“

„სყობია, ღომ-კაცს უბძნო
 ესე უოველი მართლი,
 ვვლავ იმ ნივთებსე გავსაგნო,
 რაღ მოგიტანა მან თვალი,
 თუ იმე მღვნითა მოვიდა,
 მითი ვსტნობთ, ჯევი მოუვლავს,
 დავსვდებით მამის ღსნიითა,
 შსეთ-უნასავსაც შეერთავს!“

„იგი იქნება დამსნელი
 ქვეყნისა მონაობისგან...
 მიერთო მისი სასელი
 არ დავიწყებდა ერისგან.
 მამის გავსდება ის ღირსი
 შენისა შემკვიდრობისა,
 გმირს დამკენდება ზორთერი
 და სკვინტრს ბძანებლობისა.
 თუ არ მობრუნდა იმ მღვნითა,
 ხსანს თეთრსა ღვესა მოუვლავს,
 ჭირს მოიშორებ ამითა,
 ღვეს მიუბრუნებ ნაჭურდაღს!“

რა მოისმინეს ვეწირთა
 მოსურვის გძელნი რჩევანი;
 სწრაფ წამოვიდენ იმ გზითა,
 გუღს ეცათ დიდნი ღსენანი.
 ითვიქრეს: „ასღა დაკლუქო,
 მოკვადლით ღვეს სელითა,

ვინც გამოგვიჩინდა მოქიშვი
 კონირობაში სვე-სძითა.
 მოვიდენ მეფის კარსკელა,
 უამბეს მეწისქვილისა
 რხევანი უცხო კარსკელა,
 რაცა გაკეთ იძისა.
 მეწისქვილისა რხევითა
 მეფეს მიეცა დარდები...
 წარმოსთქვა სმა აწევითა:
 „მოვიდენ ჩემი ქალები.“

VIII.

ავი დაჰკიდა მეფემან,
 გულის უხრავს ავი ავირბი:
 „მართლაც რა მიეცა იმ კაცმან
 რათ გადამკიდა ჭირები?...“
 მოვიდენ მზეთ უხანაზნი,
 სრას დასდენ სასით მნათითა.
 ჩაჰკითხვენ:— „ჭმუნვანი შავნი
 რათ დაგსვევთ საფრითა?
 რა გეყო, გერე რათა სარ,
 მამა შვილობის ღხენასა?
 და თუ არ გვეტყვი რათ სწუხარ,
 შვეწით ჩვენც ცრემლის დენასა?“

„— რა ვქნა, ვერ დაგიმაღავთო,“
 მათ უხასუსა ბაქარმა:

„— ლომ-კაცი თქვენთან ნუ გვაკთო,
 შემოგვითვალა მოსურმა:
 ის სამი ნივთი ძვირფასი

მოუტანის ღომ-კაცსა,
ამათი გვარი და მკსავსი
მხელად არს დევის ბაღნარსა,
აწ რომ ავსტილდეთ სრიკებსა,
სვობს კვლავ ღომ-კაცი გავსავსათ:
თუ კვლავ მოგვიტანს ნიუთებსა,
გვინათ მამის გავსავსათ.“
გადასწვიტეს მამაშვილთა
ღომ კაცის დევთან გავსავსა;
წაღვოტეს შესულა რამითა,
იქიდან ნიუთთა მოტანა.

ღომ-კაცი ზირმზე ტანსარო
წარსდგა მსეთ უნასვით წინა;
მეფისგან სიტყვა სავსარო
ეურადღებით მოსმინა.
დამორბილდა მეფის ნებას,
გამოქმართა რამისკენ;
გადსტუმს მისსა ბძინებსა,
უნდა გამკსავრდეს დევისკენ.
რამა უთხრა: „სომ გითხარი,
ნუ წაიღებ იმ სამ ნიუთსა;
ჩვენ მოგველის სწუნარი,
ჭირი ჭირათ თავსა გვდისო.
რა გავწუობა, წავიდეთ,
ვასსენოთ დიდი ღმერთით;
მეიქსა ცხვარი მოვსთხოვოთ,
სამართებელი მკვეთიო.“

ღომ-კაცმა სთხოვა მეიქსა
სამი დღის ვადა მოქეა;
ცხვარსა და სამართებელსა
თვით გამოვარსევე საღმეო.
„—ამ ორსა სავსანს წავიღებ,

წლამდის უთუოდ მელოდე;
 თუ არ დაგებრუნდე, გაიგებ
 ჩემს სიკვდილს, შეიშვე, იცოდე!..“

შევიდა ღომ-კაცი შავს რაშსე,
 ცხვარი და სამართებელი
 თან მიაქვს ულევს შარასე;
 მას უგან რჩება მთა-გელი...
 გავიდა ხანი მრავალი...
 ბოლოს მიადგა ერთს ადგილს, —
 ბაღასი დასვდა წამალი,
 გემოთი ჰგავდა თვით წანდილს.
 ჩამოსტა ვაჟი რაშიდანს,
 ბაღასი სტამეს ზურათა;
 რა გაძლენ, ადგენ, იქიდანს
 ისევე გაბგვანდენ მშურათა.

IX

ქ, საცა ცისა კამარა
 მიწასე დაეპოინება,
 ზღვა მოხანს თეთრი ანკარა,
 შიგ მოვარე შთაიჭერიტება.

ის არის შავი დევის ტბა,
 ვარსკვლავებითა მოხათობს
 და იქ დედლები ოქროს იერთა,
 ოქროს კვერცხებსე ნაკარდობს.
 ჯღვის სე მარგალიტებით,
 ზურმუხტით შესამებულა;
 ვაშლის სე ოქროს ვაშლებით,

ღაღებით შეწითლებულა.
ესეც წაღვოტი დევისა...
ჭიშკართან ღომი აბია;
ანის ყვითელი ფერისა,
კბილებიანი, ავია.

რაშმა ღომ-კაცსა ურზია,
გადუგდე ცხვარი ღომსაო...
ღომმა კლანჭებით დასია,
კბილითა სწეწავს ძვალსაო.
ასღა გადამკარ მათრასი
ფურგზე, რომ ტყავი ამკურესა;
წაღვოტს შევსტები ვაგლახი,
შეს იქ იშოგანი ნივთებსაო.
გასდა ტკაცანი მათრასსა,
რაში გადკვლო გადაჯახს...
ქათამს ფრთა მოსჭრან საწყადასა,
ვაძლეს სელი სტაცა ოქროჯახსა.

შეიქნა წაღვოტს ზრიალი,
ღომს სთხოვენ მტრისგან შეკლასა;
მას უძევს კარგი სადილი,
თავსა ანებებს ყველასა.
ატყდა ყოველ მხრით წივილი
დედა მიწისა და ხისა;
მოიხმა დევის ღმრთილი,
მუქარა იმ ზირშავისა.
რაში გადმოხტა ფრიალით,
ღომ-კაცს თან მოაქვს ნივთები;
დევი მას მოსდევს ღრიალით,
მისგან ირყევა ის თიუბი.
მინდარი სრულად გალიეს,
რაშმა შესაწრო მთის კარსა;
დევი სინბილში ვერ სძლიეს,

უასლოვდება იმ რაშსა...
რა დევი გარისხებული
მოსწავდა უკანით მხედარსა,
„— ისროლე სამართიული“
რაშმა შესძისა ლომ-გაგისა.

განსდა უგრად კლდეში
ბასრი, ვით სამართიული;
დეკმა სელეში, იესეში
ზედ დაისურა მძლეველი.
გამოსდის სისხლი ტანადან,
ტკივილი დეკსა ამწარებს,
მაგრამ არ უნდა სელიდან
გაუშვას ჭურდი, ჯავღანებს:
„— დადექ, ვახანო, მოვიდა
„დეკ განკითხვისა შენზედა.
„ხელს გტარებ, კლდეს შეგაწიწინი,
„შენს ტვისს დავასთვევ ქებზედა!“

დაჭკობდა დეკმა მხედარი,
ლომ-გაგისა უასლოვდება;
ჭკრა რაშს კლახტეში მკვარი,
ძარღვეში შეუძინდება.
რაში სწრაფ განსე გადუსტა,
გადეშვა ღრეში მამხანსა;
ლომ-გაგი ივესე წამოსტა,
შვილდზე მოხიდავს ისარსა.
დეკი წინ უდგას ჰირდია
კლდეზედა წამომართიული,
კლახტეში დაუძართია,
უნდა გაჭლიკოს ბედრული...
უგრად დასსლტა ისარი,
დეკს მკერდში განწონებს...
ხელს სტარებს ისარს ბედ-მწარი

და კლდიდან გადმოეშვება...
ერთიღა დაიღრინდა,
იქვე ამოსდა სულით,
სისსლითა ააზრიადა
სკენარი, მისგან რწყულით.

ლომ-კანმა აღარ აცადა,
გაუზო მკერდი სანჯლითა;
ნაღველა ამოატალა
რაშთან მივარდა წამლითა.
საწყალი ცხენი სგნეშოდა,
სისსლი სდიოდა გუნთებში...
ის იყო, რაში კვდებოდა,
რომ არ მიესწრო შამებში.
დევის ნაღველა წაუსვა
გუნთების გამონაღვექში;
განჭკურნა, რაში წამოსტა,
გშირი მის ჭკონის თვალბში.
შემდეგ მოასტა ზურგზედა,
წინ მოდის, მსიარულით,
ხეობას გალევს ლანდზედა,
ბედისა კმაყოფილით...

უცბათ გავარდა ამის სმა:
მოიკლა ჭიკუნის მტერიო!
დაიწვეს ღსინი, ღვინის სმა,
შეიძრა მევის კრიო.
ქალაქი განათებულა,
სრას ბრწყინავს სამი ასული;
ბაქარი განათებულა,
საქრმოს მოკლის ქაღწული.

ძსკეთ უნასკენი კრთებთან,
გული უვენთქვთ მტრედისა.
ფიქრით ლომ-კანთან არიან,

ჭსურთ იუან მისი ბედისა.
 ანთოთ გრძნობა ცნენდისა,
 თცხება ტკბილი, მწარია
 მათ შურდათ ერთმანეთისა,
 თვითონ ვერ ეთქვათ, რაიო?
 არიან გაშოთებული,
 სტირიან მუდამ წამითა;
 და დასე დასარებული,
 ვერ გასტყვია კრძალვითა.
 ეტრების ლომ-კაცის მოსკლასა,
 და არც ჭსურს მისი მოსკლათ.
 ინატრებს და დის მოკვლასა,
 თუ მისგან აღწეულათ.

ასეა ქვეყნის ცხოვრება,
 არა რა არის მუდამი;
 ხან გატყ გულში აქვს მოფერობა,
 ხან შური, გასლი მისდაძი.

X.

მ დროს გამოხნდა ლომ-კაცი
 დიდ ბრძოლის გადასდელია;
 მას მოსდევს ქალი და კაცი,
 ეველსაგან საუვარელია.
 გამოეგება ბაქარი,
 დაჯკონა, ვითა შეილია,
 სამი ასული მსათ არი,
 არხეკა სიმის წილია.

სრას შესდგა იესი ლომ-კაცმა,
 შეწითლდა სამი ასული;
 მათში ირწია ლომ-კაცმა

უძრავი მოვარე ქაღალდი
შეათანას სისოვს ცოლობა
ძისის ძმის დარაკაცისა;
უფროსს უფროსთან უღლებს,
ცოლობა აზრუქანისა.

სამთა ასულთა მსათობთა
ერთად იზოვნეს საქმობნი;
სამი შხე თვისად სატრეოთა,
ცას ქვეშე მუდამ სამკობნი.
გახაღდა დიდი სადილი,
ღსინი და მხიარულობა;
მეფის კოშკია სადილი,
მხეთ-უნახვთა ნაშნობა.

მეფემან გასცა ბძანება:
„— შესძარით ოთხიუ-კუთხიო,
„ასარეთ ბედნიერება,
„მოკიდა ქვეყნის მეფეო!“
კიდით კიდემდე ქვეყნისა
კაცთა გამკსავრუბული;
განსაცხადებლათ აშხისა
დარბის მეფის მოციქული.
ხაღსს განუცხადა მეფემან:
„გამოხნდა ქვეყნის მსხელიო,
ის დევი მოკლა ღომ-კაცმა,
ქალ-ვაყის მტაცებელიო.
შეიშურე, დედაგ, თვალსკედა
ცხელი ცრემლისა დენაო;
აღარ გადაგვრებს წამსკედა
შვილის წართმევის სძენაო!
ნულარ სტირ ქვეყნის ასულა
შე დევთან წაყვანებას;
ნურც შენ, ჭაბუკო ჩავრულო,

წმინდა სისხლის დინებას.
გამხიარულდი სამშობლო,
კვლავ შეგჩხენ შენი შვილები
შენსა მტერს ბოლო მოელა,
დასცვინდა მწარე კბილები.
ლომ-კაცი, ღვთისგან ცხეპული,
შეიქნა თქვენი სვედრიო,
მას მივეც ხეში ასული,
გაკსადე ტახტზე მხედრიო.
ხემს შემდეგ იგი იმეფებს,
ღმერთთა მისი მცველიო
და აწ სხვა კერვინ იხეებს
თქვენ დამონებას მტერიო.
მოდით და ჩემთან ისარეთ,
გათენდა ჩვეთვის აღდგომა;
ლომ-კაცთან შრომა ისატრეთ
და ხალხთა შორის წინ დგომა!“

დილა გათენდა, რა დილა!
არ მოსწრება ბუნება!..
დიდს და შატარას ელხინა,
რა იგრძნეს თავისუფლება.
ადგა ლომ-კაცი, ჩაიცვა,
უნდა შინ გამოგზავრება,
მას ასსოკს მამისა სიტყვა,
მის ნახვას დაეჩქარება.
ბაქარი სიძეს ესკვება,
სტირს ცხარეთ მხეთ-უნასავი;
არ უნდა მისი გაშვება,
არ ეთხოვება გულმწვავი.
უკოცნის წითელ ღოკებსა
ლომ-კაცი, ემუდარება:
„ნუ ხერთობ ღაღის კოკრებსა,
ნუ გწეინსო ჩემი გაშვება.“

ძეგემან ბრძანა: რაშები,
 თეთრი და ოქროს ფერიო,
 მომგვარეთ მარდი კვირები,
 ჩემ შინ დასრდილნი, ჩემიო.

„— ეს ორი რაში წაგვარე
 „შენს ძმებსა — ეტყვის ღომ-გაცხა:

„ისინი სიძეთ მომგვარე,
 „თან გაძოჯევი ზორს გცხა!“
 ღომ-გაცი სამის რაშითა
 დაადე, თაგის შარსსა,
 წინ მოდის დიდის ამბითა,
 ჭმუნვის გოლოფი დარაზა.
 რაშს მოაქეს თავი დიდათა,
 მოაქვას გმირთ გმირი მსედარი:
 მზესაც შექქნია ღსინათა:
 მას მოსდევს მისივე დარი.

მთა ტყით უშენებს ტარავულს,
 რომ არ შესწუნდეს სიღსითა;
 წინ კელი ვეკვილებს უფენს,
 დაძმლერს ბუღბუღ დღისითა...
 მის განვლო მთა და კლდეები
 და დადგა გადასაკლზე.
 სიც შესვდა ვაცისა ძეგები
 დაძვერული ზაწია ჩანგზე.

გამხმარი თავი კვლავ სხა,
 ჩანგზედა დაძმლერებდა;
 ჩავლავზე ღომ-გაცხა შესძახა:
 „ღმერთიმიტა გეკვდეს შემწედა.
 ჩემგვარი სმელი ძვლის თავი
 გაუნრავს ბევრი დიდ დეგსა..
 დალოცოს ღმერთმა კვ მკლავი,
 ტემონოს კრი მის მსხსელსა “

დომ-კაცმა თანაგრძობითა

თვალთ ცრემლი გადმოადინა:

„ნუ თუ ჩემამდის ბრძოლითა

დეეს სისხლი ვერ ვინ ადინა?!

მადლობას ვუძღვნი მამსა,

დიდების გზაზე მატარა.

აწ მხოლოდ ამას ვსთხოვ დიქროსა

მანახოს მამის ჭკალარა.

კიდევ შეშვარეს ჩემ ძმებსა,

მაცრცხლეს მათის ამრასა“

ამ ფეიქში იყო, შორადგან

როს ვაჟსა მოჰკრა ქაოსს თვალთ;

მჭედელმა იმ დროს იქიდან

გამოჰყო თავი, თმა-სქრალი.

რა ხასა რაშმა სამჭედლო,

აბქვიტა ყუთი, ისარა...

გვლავ ვაუფროცხლდა სამშობლო...

მჭედელთან მიხვლას უჩქარა.

რაშმა მას დაუჩქარისა,

ხმა ესმა მჭედელს მეტობის;

ვით ახლგაზდა, მის წინა

მორბის და თვალებს უგონის.

რაშის წაყვანით მჭედელი

მეტათა შეწუხებულა;

მისის ამბისა მძებნელა

უდროვითა გათვარებულა.

აქამდის დღე ქონდა ბელი,

აწ მისთვის გათვებულა;

მან იგრძნო ჭკეუნი მხატვრული

რამ-ლომ-კაცისგან ძლეულა.

(დასასრული შემდეგ №-ში).

ისტორიული კოქორი

ფ ა რ ნ ა ვ ა ს

პირველი მეფე საქართველოსა.

თფილისის ქალაქის მახლობლად, ჩრდილოეთ-დასავლეთით, ორს მაღალ მთას შუა, ღრმა ხეობაში, არის ერთი სოფელი, რომელსაც ეძახიან მცხეთას. უწინდელ დროში ეს სოფელი დიდებული სატახტო ქალაქი იყო ქართველ ხალხისა. სანამ მეფობა დაიწყებოდა საქართველოში, აქ ისხდნენ მამასახლისები; ისინი იყენენ საქართველოს ყოველს კუთხეში მყოფ მამასახლისების მოთავენი.

300-ს წლის წინეთ ძრისტეს დაბადებამდე, აქ იყო მამასახლისად ერთი დიდებული თავადის შვილი, რომელსაც სახელად ერქვა სამარა. ამას ჰყავდა ერთი ძმა. მცოდნე კაცები ამბობენ, რომ იმას მირდატი ერქვაო. აი, ამ მირდატს ერთი ვაჟი და ორი ქალი ჰყავდა. ვაჟი, სახელად შარნავაზი, ყველაზე უმცროსი იყო. ღედა ამათი სპარსეთის ხელმწიფის ღარიოზის ასული იყო.

322 წელს ალექსანდრე მაკედონელი და სპარსეთის ხელმწიფე ღარიოზი—პაპა შარნავაზისა—შეებნენ ერთმანერთს. ძრთველები ღარიოზს მიეშველნენ ასტყდა სასტიკი ბრძოლა. მამში მოჰკლეს შარნავაზის მამაც და მცხეთის მამასახლისი სამარაც. ღაობლდა შარნავაზი. ამ დროს ის იყო სამის წლისა. მტერმა დაიპირა საქართველოცა და გამგებელად დააყენა ვილაცა აზონი—ბერძენი.

შარნავაზის ღედას შეეშინდა, მეცა და ჩემი შვილებიც მტერს არ ჩაუვარდეთ ხელშიო, ადგა თავის შვილებით და ძავეკასიონის მთებში შეიხიზნა. შარნავაზმა იქ, მთიულ ხალხებში, ისწავლა კარგად იარაღის ხმარება; ის იყო გონიერი, გულადი, ღონიერი და მარდი და ამასთანავე კარგი ცხენოსანიც.

როცა მძლავრი ალექსანდრე მაკედონელი მოკვდა, მაშინ შარნავაზი დაბრუნდა მცხეთას თავის ღედით და ღებით. ამ

დროს ის იყო 20-ს წლისა. მცხეთაში ის სცხოვრობდა, როგორც ერთი უბრალო კაცი. მთუმცა ის დაუახლოვდა საქართველოს მთავარ-მართებელს აზონს, მაგრამ თავისი ჩამომავლობა არ უთხრა. ღედაც აფრთხილებდა შარნავაზს არ გამოეჩინა აზონთან სიკაცისე, სიმარღე და ვაჟკაცობა. რადგან შვილს ღედა უყვარდა, ყველაფერს უგონებდა. მაგრამ სწუხდა, რომ მისი სამშობლო ქვეყანა ბერძენ აზონს ეკირა. იმას სურდა საქართველოს დახსნა.

ამ ფიქრში ჩავარდნილმა შარნავაზმა ერთ ღამეს ნახა სიზმარი. ის იყო ვითომც შემწყდებული ერთს ბნელს სახლში; უნდოდა იქიდან გამოსვლა; მაგრამ ვერ ახერხებდა. მაშინ ამოვიდა მზე, მოადგა ამ სახლს, შენათა შიგ მისმა შუქმა, შემოერთა ის წელზე, გასწია და გაიყვანა გარეთ. დაჰხვდა მას ღიღი მინდორი. აქ იმის წინ ზეცილგან ჩამოსული მზე ღედა-მიწაზე იდგა. იმას სახეზე კვირ-კვირი სუნენლოვანი ცვარი ესხა. შარნავაზმა შეახო მზეს ხელი, მოჰხოცა მას ეს სუნენლოვანი ცვარი და თავის პირის სახეზე გადაისხა. ამის შემდეგ გაელევიდა... ძალიან გაუყვირდა ეს უტოო სანახავი.

მის ნახვით დაფიქრებული და დანადგლიანებული, მეორე ღღეს შარნავაზი სანადიროთ წავიდა. იმას უნდოდა გართობილიყო. ღიღმის მინდორში მას შემოხვდა ირმის ჯოჯი. სტყორცა ერთს ისარი და დასჭრა, მაგრამ ნადირი არ მოკვდა, გაიქცა; გამოუღდა შარნავაზი უკან. როცა ირემი ერთს კლდის ძირს დაეცა, მივიდა და დაჰკლა.

მს იყო საღამოს ჟამს. შინ დაბრუნების დრო აღარ იყო. ბადასწყვიტა შარნავაზმა იმ ღამეს იქვე, მინდვრად დარჩენა. მაგრამ უეცრად ცა მოიღრუბლა, დაიწყო ელვარება და ქექუნილი; ცამ ღედა-მიწას დაასხა წხაპუნა წვიმა. შარნავაზმა დაიწყო თავშესაფარი ადგილის ძებნა; დაინახა კლდეში გამოქვაბული, მივიდა, ჩამოუქცია ვიწრო პირი და შევიდა შიგ. იქ ძალიან ბნელოდა. ამოიღო ტალკვესი, დააკვესა და გააჩაღა ცეცხლი. მიიხედა-მოიხედა და დაინახა გამოქვაბულში მეორე ამოქოლილი კარები. მივიდა, გამოანგრია ისრით, შევიდა შიგ და იპოვა ღიღ-ძალი ოქრო, ვერცხლი, თვალ-მარგალიტი და იარაღი. მაშინ მოაგონდა თავის სიზმარიც. იმავე წამს საჩქაროდ ამოჰქოლა ისევ პირი გამოქვაბულისა, წამოვიდა სახლში და ღედასა და ღებს ახარა აუარებელი განძის პოვნა. ისინი საჩ-

ქაროდ, მეორე დღესვე, მოვიდნენ და გამოაზიდეს განძი თავის სახლში მცხეთას. სალაროში ისეთი დიდ ძალი ფული იყო, რომ ხუთს დღეს ძლიეს მოარჩინენ მის გამოლაგებას.

მს ხაზინა იმათ ჯერ დამალეს მცხეთაში, მერე დაიწყეს ფიქრი, თუ როგორ მოიხმარონ ფული, რომ საქართველო გამოიხსნან მტრის ხელიდან. შეუდგენ ამ საქმის თავდარიგს.

მწლა ადვილად შეიძლებოდა აზონის ხელიდან საქართველოს დასხნა: აზონის ცუდმა და აემა ქცევამ ქართველები ისე შეაწუხა და გააჯავრა, რომ ახლა ყველას ჰსურდა მისი ხელიდან ქვეყნის განთავისუფლება. მს იცოდნენ: შარნავეზმა, მისმა დედამ და დებმა; იმათ დაიწყეს მომხრეების ძებნა. შარნავეზს მიემხრო სამეგრელოს მამასახლისი შუჯი. შარნავეზმა გაუგზავნა მას კაცი და ასე შეუთვალა: „მე ვარ მცხეთის მამასახლისის სამარას ძმის წული და მაქვს დიდი ხაზინა; თუ შენც ისურვებ, მოვალ შენთან, ვიყენებ მე და შენ ძმები, ვინმართ ორივემ ჩემი სიმიდრე ამ საქმისათვის, გავუხდეთ აზონს მტრად...“ შუჯის გაუხარდა ეს ამბავი და თანახმა გაუხდა. მან შარნავეზმა აიყვანა თავისი დედა, და დები და წავიდა სამეგრელოს შუჯისთან.

შუჯიმა და შარნავეზმა დაიყოლიეს ქართველებიც, ფულით მიიმხრეს ოსები, ლეკები, ჩერქეზები და გამოუცხადეს აზონს მტრობა. ამანაც თავის მხრით შეჰყარა ჯარები და გამოვიდა საომრად, მაგრამ შარნავეზმა ის დაამარცხა და სატახტო ქალაქი მცხეთა დაიკირა. ამ დროს აქ იყო ოთხი ციხე. შარნავეზმა ჩააყენა იმათში თავისი ერთგული ჯარი და გაამაგრა მცხეთის არე-მარე.

აზონი გაიქცა, გადავიდა ახალციხის მხარეს და გაჩერდა ჯაფანეთში. აქ ემზადებოდა მეორე წლისთვის საომრად და ამარებდა ციხე-ქალაქებს. შარნავეზმა ეს მისი თავდარიგი იცოდა; ამისათვის ესეც აგროვებდა ლაშქარს. მართველი ხალხი მთლად იმას მიუდგა. მართველნი მზად იყენენ ან მთლად გაწყვეტილიყენენ, ან კიდევ დაემარცხებინათ თავგასული აზონი. მრავამ, რომ უეჭველად მტერს კაკალი ამტერიონ თავზე, ქართველებმა ანტიოქიის ხელმწიფეც მომხრედ და მშველელად მოიწვიეს. იმას შეატყობინეს, რომ აზონი დავამარცხეთ და გავაგდეთ ჩვენს ქვეყნიდან, მაგრამ ის კიდევ გვემუქრება და საომრად ემზადება. ჩვენ მისი ბატონობა აღარ გვინდა. ჩვენ ვესურს ჩვენივე

კაცი იყოს ჩვენი პატრონი და მოსამართლეო. როგორც სხვა ხალხებს, ახლა ჩვენც გვსურს მეფე გვყავდეს. შარნავაზი ჩვენ კიდევეც დაესვით მეფედ და ვთხოვთ თქვენც დაგვიმტკიცოთო. თუ სათხოვარს აღგვისრულებთ და შემწეობას მოგვეცემთ, ჩვენც თქვენი თანაშემწენი ვიქნებითო.

ანტიოქიის ხელმწიფეს ძალიან გაუხარდა, რომ მამაცი ქართველი ხალხი თანაშემწედ შეიძინა. შარნავაზი შეიღალდ მიიმჩნია, გამოუგზავნა სამეფო გვირგვინი და უბრძანა თავის ჯარებს შემწეობა მიეცათ მისთვის.

ასე გაძლიერებულმა ახალგაზდა გმირმა შარნავაზმა მეორედ კუდით ქვა ასროლინა მტრის ჯარებს და თვით აზონიკ ომში მოჰკლა; მერმე შემობრუნდა მცხეთაში და დამკვიდრდა საქართველოს მეფედ. ეს ამბავი მოჰხდა 302 წელს ქრისტეს დაბადებამდე. შარნავაზი იყო ამ დროს 27-ს წლისა.

ბედნიერი იყო საქართველო შარნავაზის ხელში. ის ძალიან გონიერი და ერისათვის გულ-შემატკივარი მეფე იყო. ის ყველას თავის ქვეშევრდომთ ერთნაირად უყურებდა, ყველა უყვარდა, ყველას შემწეობას აძლევდა და ჰმგებოდა. უსამართლობას ერიდებოდა. იმან კარგად იცოდა, რომ ერთი მაშინ იქნება მისი ერთგული და მისთვის თავგადასდებული, როცა ის თვითონ პატიოსანი გამგებელი და მოსამართლე იქნება.

ასეთი კარგი გამგეობა და სამართალი შარნავაზმა მოიპოვა სწავლით. იმან იცოდა სხვა-და-სხვა ენები: სპარსული, ბერძნული, ასურული და ებრაული. სპარსული ენა იმას ასწავლა დედამ, რომელიც, როგორც ვთქვით, ღარიოზ ხელმწიფის ქალი იყო. მაგრამ ყველაზე უკეთ ჰქონდა შესწავლილი თავისი სამშობლო ენა, ქართული, და იყო კარგად განათლებული კაცი. თავის განათლების მეოხებით სამეფოს საქმეები ისე გაარიგა, სარწმუნოება ისეთს რიგზე დააყენა, გააწყო ჯარები ისეთს სამხედრო წესზე, გამგეობა სამეფოში მისცა ისეთს გონიერ და მცოდნე კაცებს, რომ ხალხი ბედნიერად სცხოვრობდა.

მაგრამ ეს კიდე არაფერი: იმან ბევრი სხვა კარგი საქმეებიც გაარიგა. მართველებსა და აპკასიის ხალხებს რომ ერთმანერთში შეგობრობა ჰქონოდათ, ყოფილიყენენ ერთმანერთის მომხრენი და შემწენი და ეცხოვრათ მშვიდობიანად, ამ განზრახვით იმან ერთი თავისი და შერთო ცოლად სამეგრელოს გამგებელს ჭუჯის, მეორე მისცა ოსეთის მეფეს, და თვითონ შერთო ცოლად ჩერქეზთ ბატონის ქალი.

„სე დემოკრატია ის ყველას, ვისაც კი ძავეასიაში სახელი და დიდება ჰქონდა, ვისაც შეეძლო მოჰხმარებოდა მას ვაჭირებაში.“

ამ სახით ძავეასიის ხალხები რომ მიიმხრო და გაიერთგულა, მერე ვაჭიო თავისი სამეფო ათ საერისთოდ—მაზრად... მამეგებელად ამ საერისთოებისა დააყენა გონიერი და გამოცდილი კაცები; თავის მცველად იმან გააწყო მხედრობა თავად-აზნაურთა შეილთაგან. ამ ჯარს ერქო სახელად „სეფე-წული.“ აგრეთვე უბრძანა ერისთავებს, იმათაც ჰყოლოდათ თავიანთი ჯარები, რომელნიც საჩქაროდ უნდა გამოეყენათ სამარს ველზე, როცა გარეშე მტერი მოადგებოდა სამეფოს. მვეყის უშიშრობისათვის, საცა კი საქირო იყო, ყოველგან ააშენა აგრეთვე ქალაქები და ციხე-სიმაგრეები.

რადგან ამ დროს ქვეყანაზე ჯერ თოფები არ იყო გამოგონილი, არ იცოდნენ არც თოფის წამლის ხმარება, ამისათვის თავისი ჯარები იმან შეაიარაღა ხმლით, ხანჯლით და შეილდისრებით. მცვათ აგრეთვე რკინის პერანგები, რომ მახვილმა და ისარმა შეომარს ვერ ავნოს, როცა ის მოჰხედება. ასე და ამ სახით იმან გაამაგრა სამეფო.

ამ საქმეს რომ მორჩა, მერე შეუდგა სარწმუნოების საქმეს. მის გამეფებამდე ქართველები თავყანსა სცემდნენ მზეს, მთვარეს, ვარსკვლავებს და კიდევ კერპებს, როგორც რომ ღმერთებს. მაგრამ მათს სარწმუნოებას არა ჰქონდა რიგზე განწყობილი წესდება. შარნავაშმა დაადგინა სარწმუნოების კანონები. საქართველოს მფარველ ღმერთად იმან დაასახელა კერპი ბოჩი. ეს იყო ქართველების საკუთარი ღმერთი. იმას ჰქონდა შეიდი ხელი სხვა-და-სხვა ფერისა. ისინი იყენენ ვაშვერიონი ძავეასიის მთების შეილდს მწვერვალთაყენ. ეს იმას ნიშნავდა, რომ ბოჩი არის შეიდი მზრის მფარველი, საცა ქართველთ ჩამომავლობის ხალხი სცოვრებს.

იმან ვასცა აგრეთვე ბრძანება, რომ ქართველებს პატივი ეცათ თავიანთ პაპისა „მართლოსის“ საფლავისათვის ისე, როგორც ღმერთის თავყანსა სცემენ. ამის მაგალითი იმან პირველად ხალხს თვითონვე უჩვენა. იმან გამოაქრეყინა სპილენძისაგან თავისი სახე, ჩააცვა ტანზე ოქროს პერანგი, დაჰხურა თავზე ოქროს ქუდი, თვალეზი გაუცეთა ზურმუხტისა და ბიერი-

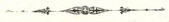
ტისა, მისცა ხელში ხმალი ელვარე და ბრკიყინვალე, მიიტანა და ამართა მართლოის საფლავეზე. ამით უჩვენა ხალხს, რომ იმას უხარიან, რომ მართლოის ჩამომავალია. ამ სურათს მან დაარქო თავისი სპარსული სახელი არმაზი, მაგრამ ხალხმა შეპყვალა ეს სახელი და დაარქვა „შოთა“, რადგან „მართლოს“ იხსენებდა შოთი პურების შეწირვით. ამავე დროს იმან ააშენა მრავალი საკერპოები და ყოველგან დააყენა სჯულის მოძღვარი.

ასე და ამ რიგად შარნავეზმა გააწყო ყოველივე თავის რიგზე კარგად; გამართა მოქალაქობრივი ცხოვრება თავის ერისა, დაადგინა კანონი, შეაერთა ქართველი თემები ერთად, შეაკემირა ყველანი ერთის სარწმუნოებით და მეფურის უფლებით.

მაგრამ ხალხის ცხოვრება რომ კარგს გზას დასდგამოდა, საჭირო იყო განათლება; უამისოდ ხალხი უძლოურია. იმან მიაკეთა ამ საქმესაც ყურადღება. მართველებს ამ დრომდე თავიანთ ენაზე შეწყობილი საკუთარი ანბანი არა ჰქონდათ. ამისათვის იმან გამოიგონა ანბანი, რომელსაც ეხლა ეხმარობთ. იმას ჰქვიან „მხედრული“. რადგან სარწმუნოებრივი კანონი ყველას ავალეზდა, რომ წერა-კითხვა სცოდნოდა, ამისათვის იმან უბრძანა სჯულის მოძღვრებს, ყმაწვილებისათვის ესწავლებინათ ქართული წიგნი.

ასე კარგად დალაგებულ და დაწყობილ სამეფოში შარნავეზმა იმეფა ნაწ წელიწადი. იმისი გვარი იყო „მართლოსიანი“ და იყო პირველი მეფე საქართველოსა.

მკვდელი დ. ჯანაშვილი.

ჭაჭრი და მისი თვისებანი. *)

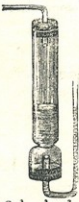
თ ა ვ ი III.

ოდესაც ქურქელში ჩაასხამენ ხოლმე წყალს, ზეთს, რძეს ან სხვა რომელიმე საღვრელ სხეულს, იქილამ ამოდის ჰაერი. ახლა რომ წყლით საესე ქურქელი აიღოთ და იმისი ჰაერით გავსება მოინდომოთ, უსათუოდ წყალმა უნდა ჰაერს ადგილი დაუთმოს, თუკი საიდგანზე გამოსასვლელი ადგილი აქვს. ეს ჩვენ შეგვიძლიან ვსცადოთ.

ც ღ ა ნ-სე. არის ლამპრის ერთგვარი შუშები, რომლებსაც თავი, შუა-წელი და ბოლო ერთი სიგანისა აქეთ, მხოლოდ ერთი ადგილი, ბოლოსაკენ, შევიწროებული აქეთ, თითქო მოუჭვრიათ რამეო. აიღეთ ეს შუშა, ერთი პირი დაუცვიოთ განხრეტკილი პრობკით. ამ პრობკაში მჭიდროდ ვაატარეთ ერთი თავი კრკალსავით მოხრილი მინის ლულისა.

ლამპრის შუშაში ჩაასხით იმდენი წყალი, რომ მინის ლულას შუამდის მოადგეს. ახლა ზემოთა პირს დაუცვიოთ შუშას ისეთივე განხრეტკილი პრობკა, როგორიც პირველი იყო. ამ ნახრეტკშიაც ვაატარეთ კუთხად მოხრილი მინის ლულის ბოლო, როგორათაც არის ნაჩვენები ნ-სე სურათზედ.

ჩაიღეთ პირში ზემოთა ლულის ბოლო და ჩაჰბერეთ; აქ თქვენ შეამჩნევთ, რომ მეორე ლულაში წყალი ჯერ ნელ-ნელა ამოიწვეს და მერე კიდევ გადმოიღვრება. რათა? ლამპრის შუშაში წყალს ზემოდგან ედგა ჰაერი; როდესაც თქვენ დაუწყეთ ბერვა, შუშაში კიდევ ჰაერი შეიყვანეთ და, რადგან ქურქელში მყოფი და ახლად შესული ჰაერი ვიწროობისა გამო ერთად ვერ მოთავსდენ, ამიტომ წყალი გამო-
ნ-სე სურ. ვიდა და ამ გვარად მათ ადგილი დაუთმო.

*) ის. „ნობაში“-ს № 2.

შენიშვნა. რასაკვირველია, სემოდ აღწერილი ლამპრის შუშა თუ არა გაჭმსთ, შეგიძლიათ, სხვა ამ გვარი ჭურჭელი იხმართო. მონილი მინის ლულის გაკეთებაც ძლიერ ადვილია: შეგიძლიათ საფიფქო მდარსაშა იყდოთ მინის სწორე ლულა. თუ ისურვებთ, ლულას ნაჭერ ნაჭერ დაამტკიცოთ. აიღეთ ერთი ნაჭერი, დიდი თუ პატარა, რომელიც გინდათ, და რამდენიმე წას სხილის აღსეგ გახსრეთ. ლულს ის ადვილი, რომელიც შედ აღსეგ იდებ, მდე მოღსკება და მერე კიდევ დადნება; როცა შეატეოთ რომდნება, წაჭლეთ მერე ბოლოზედ მერე სელი და სელსელა მოსწიეთ ორსაკე მსრადგან; ლულა მამინათვე შიისრება. ეცადეთ კი, რომ სანამ სულ არ მოქსართო, აღს არ მოაშორთო, თორემ გაცივდება და გადატყდება.

მაიმეორეთ ცდა. აიღეთ ქილა ანუ განიერი ბოთლი. ამოარჩიეთ ისეთი პრობკა, რომელიც კარგა მქიდროდ ეცობოდეს ბოთლს. პრობკა განვირტეთ ორ ადგილას და ამ ნახვრეტებში მინის ლულები გაატარეთ; ერთი იყოს სწორე, რომელსაც თითქმის ბოთლის ძირამდის დაიყვანთ,—მეორე მოკლე, კუთხად მოხრილი. ბოთლი ნახვრად გაავსეთ წყლით, დაუცვიოთ მერე ლულებიანი პრობკა და ჩაჭერეთ, რაც ძალი და ღონე გქონდეთ, მოხრილ მილში (სურ. 7)

რა მოუვა წყალსა და რათა?—წყალი სწორე მილიდგან შადრეწანივით ამოვარდება, რადგან თქვენ ბერვით ბოთლში ჰაერს შეიყვანთ; ეს ჰაერი დააწვება ზემოდამ წყალს და, რადგან უკანასკნელს სხვა გასავალი ადგილი არსაიღამ არა აქვს, შვეა სწორე მილში ძირიღამ და მალლა ამოჭხეთქავს.

სურ. 7. ეს მაგალითები კიდევ იმას გვიჩვენებენ, რომ: ა) ჰაერს, როგორათაც ყოველს სხვა სხეულს, სივრცეში ადგილი უკავია და ბ) თუ ვინმე ისურვებს ჰაერს დააქრონოს უსათუოდ ის ადგილი, რომელიც უკვე სხვა სხეულს უქირავს, უნდა ჯერ ეგ სხვა სხეული იმ ადგილს მოაშოროს.

თ ა ვ ი IV.

თქვენ ესლა იცით, რომ ყოველის მხრიდგან ჩვენ ჰაერი გვარტყია; იცით აგრეთვე, რომ ჰაერი იმყოფება ყველგან, სადაც უნდა წავიდეთ და რომ იმით ყველა ჭურჭელი სასეა. ძველმით თქვენ გაიგებთ, რომ იგი არამც თუ ჭურჭელში, არამედ თვით ყველა სხეულშიაც კი იმყოფები.

შეველია, გენახებათ ღრუბელი; აიღეთ ერთი ნაქერი ამ ღრუბლისა და ჩაუშვით წყალში. წყალშივე მოუჭირეთ ღრუბელს ხელი და დაინახეთ, რომ წყლიდამ მალლა ამოცვივა მრავალი ბუშტები. ჩაუშვით წყალში ახლა ნახშირი, ხის ნაქერი ან ბამბა, — თქვენ აქაც დაინახეთ, რომ რამდონიმე წამის შემდეგ ყველა ამ სხეულს გარს შემოესხმებათ წერილ-წერილი ბუშტები. რითი აიხსნება ეს? — ყველა ეს სხეულები, რომლებიც კი ესლა თქვენ აიღეთ, ისეთი მჭიდრო და მტკიცე არ არიან, როგორც თქვენა გგონიათ; სხეულის ნაწილებს შუა გაბნეულია ცარიელი ადგილები, რომლებშიაც ჰაერი იმყოფება. როდესაც ამ გვარ სხეულს წყალში ჩაუშვებთ, ეს ცარიელი ადგილები წყლით ივსება და ჰაერი კი გარეთ გამოდის. სწორეთ ეს ჰაერია იმ ბუშტებში, რომლებსაც თქვენ ჰხედავთ სხეულის გარშემო.

როდესაც წყალთ საესე სტაქანში შაქარი დადნება ხოლქე, მაშინ წყალი რათ მოიგდებს ზევით ქაუს?

როგორც ჰხედავთ, წყალშიაც კი არის ჰაერი. ეს შესანიშნავი მოვლენაა. წყალში რომ ჰაერი არა ყოფილიყო, მასში თევზების ცხოვრება ყოველად შეუძლებელი იქნებოდა: იგინი ვერაფრით ვერ ისუნთქავდენ; ამიტომაც თევზის ღუქნებში, სადაც კი თაბხებით ცოცხალ თევზებს ინახვენ, ხშირად უცვლიან ხოლმე წყალს თაბხებში.

ახალ წყალთან თევზს, რასაკვირველია, ახალა ჰაერიც მისდით, რომელიც შიგ წყალში იმყოფება და რომლითაც მათ შეუძლიათ განაგრძონ თავისი სიცოცხლე.

თვითონ ჰაერიც მჭიდრო, მტკიცე სხეული არ არის; მას-

შიაც იზოგება მრავალი ცარიელი ადგილები, თუმცა ეს ადგილები ისე პატარები არიან, რომ ძნელიც კია კაცმა წარმოიდგინოს. როგორ გავიგოთ, რომ მართლა არის ჰაერში ამ გვარი ცარიელი ადგილები? აქამდის ჩვენ ჰაერზედ ყველაფერს ცდის საშუალებით ვიგებდით; ესცადოთ ეხლაც.

ცლპ 7-დგ. პილეთ პატარა თევზში და დაახლოებულ ზედ ცოტადენი ნავთი. თქვენ მაშინათვე შეატყობთ, რომ ოთახში ნავთის სუნი დადგება; ეს სუნი უსათუოდ ოთახის ყველა კუთხეში იქნება გავრცელებული.

რითი უნდა აიხსნას ესეთი გავრცელება ოთახში ნავთის სუნისა?

ჰაერის ყოველ ნაწილში, რაც უნდა პატარა იყოს ეს ნაწილი, როგორც ზემოთა ესთქეთ, არის ცარიელი ადგილები. პატარა, ძრიელ პატარა ნამცეცები ნავთისა იკავებენ ამ ცარიელ ადგილებს ჰაერში და, როდესაც ჩვენა ესუნთქავთ, ეს ნამცეცები ცხვირში შემოაქვს ჰაერს და ამგვარად ეჩროსავთ ნავთის სუნს.

ბა, სცადეთ: ახლა სუნოვანი სხვა-რამ დაღვარეთ ამავე ოთახში (ღვინო, არაყი, ზეთი); თქვენ აქაც შეამჩნევთ, რომ, რასაც კი დაღვრით, ყველას სუნი უსათუოდ მიეღოს ოთახში მოვებება. მაშასადამე, ნავთის ნაწილებს სრულიად არ დაუქვრინათ ჰაერის ცარიელი ადგილები.

როგორც ვხედავთ, ჰაერში ეს ცარიელი ადგილები ძრიელ ბლომად არის და ამასთან ყველგან. ჰაერი, როგორც ყველა სხვა სხეული, შედგება პაწაწა შეუშინეველ ნაწილებისაგან; როგორცა სხანს, ეს ნაწილები უფრო მომცრო უნდა იყენენ ცარიელ ადგილებზედ, თუ ამ ცარიელ ადგილებში თავსდებიან ერთად ნავთის ნაწილებიც, ღვინისაც, არყისაც, ზეთისაც და სხვისაც.

თქვენ ეხლა ადვილად შეგიძლიათ მიხედეთ, სად მიდის, სად იკარგება ბუხრიდამ ამომავალი კომლი ანუ ორთქლი, ქვაბიდან ამოსული. კომლი ჯერ ბოლოქვა-ბოლოქვად ამოდის ბუხრიდან, მერე თან-და-თან თხელდება და ბოლოს სრულიად აღარა

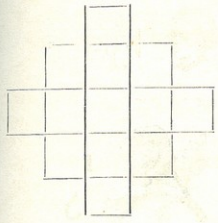
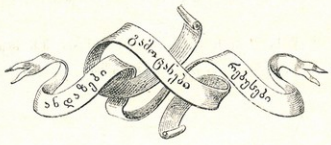
სჩანს, რადგან კომლის ნაწილები ჰაერის ცარიელ ადგილებში იფანტებიან. ასევე მოხდის ორთქლსაც...

ცდპ 8-რე. დასხით თევზზედ ცოტაოდენი წყალი. რამდონიმე საათის შემდეგ თქვენ ნახავთ, რომ წყალი აღარსად არის და თევზი გამშრალა. რა იქნა წყალი?—თევზიდან წყლის ნაწილები ცოტ-ცოტათი ავიდნენ და ჰაერში გავრცელდნენ. სულ სხვა იქნება, რომ წყალი ბოთლში ანუ სხვა რომელიმე ჭურჭელში ჩაასხათ და პირს მაგრა დაუკვათ: მაშინ წყალი შიგ ჭურჭელშივე დარჩება. რათა? აბა ახლა მითხარით: სველი სარეკხი რათა შრება? რათ არის ხოლმე ჰაერი ზოგჯერ ნოტიო, სველი, ზოგჯერ—ხმელი, მშრალი? რა ადგილს იცის ნოტიო ჰაერი და რა ადგილს ხმელი?

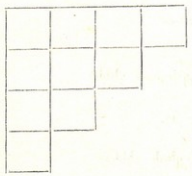
დამისახელეთ სუნოვანი და უსუნო სხეულები?

თქვენ ეხლა გაიცანით კიდევ ორი თვისება ჰაერისა: 1) ჰაერს, როგორც ყოველს სხვა საგანს, უჭირავს განსაზღვრული ადგილი. ამ თვისებას უწოდებენ განმზიდველობას. 2) ჰაერი შესდგება ნაწილები-საგანს, რომლებს შუა იმყოფება ცარიელი ადგილები (ფორები). ამ თვისებას უწოდებენ გამჟვენებლობას.

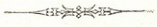

ამ ზადის თვლებში ჩასწვრეთ შემდეგი ასოები: 4 ა, 3 ი, 2 ნ, 2 ლ, 1 კ, 1 წ ისე, რომ მარცხენა მხრიდან მარჯვენისაკენ გამოვიდეს იგივე სიტყვები, რაც ზევიდამ ქვემოთგან.

ამ ზადის თვლებში ჩასწვრეთ: 2 ა, 2 ი, 2 ლ, 2 კ, 1 წ, 1 ნ ისე, რომ მარცხენა მხრიდან მარჯვენისაკენ გამოვიდეს იგივე სიტყვები, რაც ზევიდამ ქვემოთგან.

1. ოთხით დაიწყო- ორზედ გადავიდა;
 ორმა მიიტყუნა, სამს ვანდე პედი.

2. ჩემი შვილი საიდუმლო უნდა ვანდო შენ თეთრს გულისა,
 თუმცა ვინც ვეკლას ეტყვი მონღობილს ჭ დაფარულსა.

შე-2 №-ის გამოცანების ახსნა.

1). ღრუბელი. 2). კბილები.

შე-2 № ის რეზუსის ახსნა.

ორი კაცი ერთ კაცზედ დაჰქარია.

რედაქტორი-გამომცემელი ა. ს. ლულაძე.